

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ САМОКОНТРОЛЮ У ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО ВИКОНАВСТВА: ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ

У статті розкрито роль і значення сформованості умінь самоконтролю студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів як важливої характеристики саморегуляції процесу фортеп'янного виконавства. Зазначено про залежність процесів саморегуляції та самоконтролю під час концертного виступу від усвідомленого цілепокладання. Представлено інтегрований педагогічний інструментарій, до якого увійшли евристичні методи і прийоми (метод «мозкового штурму», евристичної on-line конференції, адаптації до умов реального концертного виступу тощо), творчі завдання, теоретичні методи аналізу і самоаналізу, методи оцінювання і самооцінювання та ін. Підтверджено ефективність запропонованого педагогічного інструментарію.

Ключові слова: самоконтроль, саморегуляція, евристичний педагогічний інструментарій, фортеп'янна надійність, фортеп'янне виконавство.

Постановка проблеми. Ефективність формування фортеп'янної надійності студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів обумовлена у великій мірі сформованою здатністю у процесі фортеп'янного виконавства до саморегуляції як «... до внутрішнього управління ходом запам'ятовування та відтворення необхідної інформації» (Юник, 2011, с. 129), що уможливорює творчий процес трансляції художньої інтерпретації. Спроможність студента здійснювати процес саморегуляції під час концертного виступу залежить від усвідомленого цілепокладання щодо досконалого створення на сцені художнього образу фортеп'янного твору, що свідчить про готовність майбутнього педагога-музиканта до провадження музично-виконавської діяльності як важливого елемента фахової діяльності. Про тісну взаємодію між процесом саморегуляції і цілепокладанням особистості зазначають Л. Дика (Дикая, 1997) та В. Іванніков, який стверджує також про зв'язок саморегуляції не тільки з мотиваційними процесами, але й із вольовою активністю (Іванніков, 2010). Водночас, розгляд саморегуляції процесу фортеп'янного виконавства неможливо провадити без дослідження такої важливої її характеристики, як самоконтроль (Юник, 2006), за допомогою якого студент на практиці забезпечує надійність фортеп'янного виконавства.

Аналіз актуальних досліджень. Проблематика формування умінь самоконтролю, необхідного для успішного провадження музично-виконавської діяльності, склала предмет досліджень таких вчених, як

Я. Абсолямова, І. Глазунова, Н. Гуральник, Л. Котова, О. Матвеева, Н. Мозгальова, О. Олексюк, Л. Рибалко, Д. Юник, Т. Юник та ін. Зокрема, Л. Рибалко розглядає самоконтроль з позицій усвідомленої діяльності самооцінювання, що спрямовується чітко визначеною метою і розумінням необхідних заходів для досягнення цієї мети, а також потребує рефлексивних умінь, які й визначають подальші корекційні дії (Рибалко, 1995). Я. Абсолямова окреслює самоконтроль в якості «...свідомого регулювання особистістю процесів діяльності, яке проявляється у спрямованості не лише на усунення помилок та ліквідацію недоліків, але й на попереднє планування роботи, корегування результатів у випадку невідповідності їх еталону у процесі діяльності (Абсолямова, 2018, с. 14).

Метою статті є висвітлення евристичного педагогічного інструментарію, який доцільно застосовувати під час формування у студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів умінь самоконтролю як важливого чинника сформованості надійності фортепіанного виконавства.

Методи дослідження: для досягнення поставленої мети використано такі методи, як аналіз, синтез, узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Формування у студентів музично-педагогічних ЗВО умінь саморегуляції та самоконтролю відбувалось на інтегративно-поглиблюючому етапі розробленої методики формування фортепіанної надійності на засадах евристичного підходу. Експериментальна робота на інтегративно-поглиблюючому етапі була спрямована також на формування умінь самооцінювання та самокорекції, без яких є неможливим залучення самоконтролю у процесі фортепіанного виконавства.

Слід зауважити, що інтегративно-поглиблюючому етапу відповідав за формування оцінно-корекційного компоненту фортепіанної надійності, критерієм сформованості якого було визначено міру здатності до саморегуляції процесу фортепіанного виконавства, а одним із показників – вияв здатності до самоконтролю під час фортепіанної виконавської діяльності.

Для формування самоконтролю під час фортепіанної виконавської діяльності було здійснено конструювання інтегрованого педагогічного інструментарію, до якого увійшли евристичні методи і прийоми (метод «мозкового штурму», евристичної on-line конференції, адаптації до умов реального концертного виступу тощо), творчі завдання, теоретичні методи аналізу і самоаналізу, методи оцінювання і самооцінювання та ін.

Евристичний метод «мозкового штурму» доцільно застосовувати на початковому етапі аудиторної групової репетиційної роботи, особливо необхідної перед концертом класу або перед складанням студентами

іспитів з курсів «Основний інструмент» та «Додатковий інструмент». Евристичний метод «мозкового штурму», який застосовується з метою розв'язання проблеми сценічної витримки шляхом активізації самоконтролю в процесі фортепіанного виконавства, має, у відповідності до покрокового алгоритму евристичних дій, у своєму перебігу три основні кроки-етапи. Перший крок-етап передбачав виголошення студентами – учасниками колективної репетиції – своїх ідей і пропозицій, за допомогою яких можна активізувати самоконтроль у процесі фортепіанного виконавства. Другий крок-етап передбачав колективне обговорення студентами класу проголошених ідей. Третій крок-етап було присвячено відбору й ранжуванню найефективніших ідей і пропозицій.

Метод евристичної on-line конференції, присвяченої проблематиці ролі й значення умінь самоконтролю у процесі фортепіанного виконавства, доречно застосовувати після довгострокового опрацювання науковим гуртком або проблемною групою студентів означеної проблематики, детермінованої відповідною науковою темою на кшталт «Формування умінь самоконтролю у процесі музичного виконавства». Про отримані результати доцільно доповісти на on-line конференції НСТ, організованій за покроковим алгоритмом евристичних дій.

Перебіг евристичної on-line конференції НСТ складався із наступних кроків-заходів:

вступне слово, що містило дискусійну постановку проблеми щодо важливості сформованості умінь самоконтролю для успішного прилюдного виступу;

аналіз поставленої проблеми з її деталізацією, здійсненою за рахунок постановки проміжних задач, що стосувались необхідності формування інтегрованих із умінями самоконтролю умінь самооцінювання й самокорекції;

формулювання й оголошення пропозицій, необхідних для розв'язання поставлених проміжних задач;

колективне обговорення озвучених пропозицій і генерування нових ідей;

узагальнення результатів колективного обговорення та їх систематизація в цілісний інтегрований комплекс заходів, віднайдених спеціально з метою вирішення проблеми формування умінь самоконтролю; експертна оцінка отриманих результатів конференції.

Вельми результативним для формування в студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів умінь самоконтролю у процесі

фортепіанного виконавства є евристичний прийом адаптації до умов реального концертного виступу. Цей прийом, покладений в основу організації в загальноосвітніх школах – осередках проведення «Виробничої педагогічної практики з музики», тематичних просвітницьких «Вечорів дозвілля», закладає підвалини для практичного формування умінь самоконтролю.

Ефективною для проведення тематичних просвітницьких «Вечорів дозвілля» формою є форма тематичного «Тижня-лекторію української фортепіанної музики». Ефективність цієї форми полягала в тому, що студенти мали для адаптації до умов реального концертного виступу шестиденний термін, що включав вечори понеділка, вівторка, середи, четверга, п'ятниці та суботи, тобто мали змогу на практиці щовечора протягом тижня адаптуватись до прилюдного виконання фортепіанних творів. До програми «Тижня-лекторію української фортепіанної музики» залучено найкращі зразки фортепіанної творчості українських композиторів класиків минулого й сучасності, зокрема, М.Лисенка, Б.Лятошинського, В.Косенка М.Скорика, І.Шамо, А.Штогаренка та ін.

Організація «Тижня - лекторію української фортепіанної музики», покладається на керівників та методистів виробничої практики в школі, а підготовка здійснюється під час індивідуальних занять з навчальних дисциплін «Основний інструмент» та «Додатковий інструмент». Евристичний алгоритм перебігу «Тижня - лекторію української фортепіанної музики» полягав у наступному:

постановка й формулювання перед студентами-практикантами провідної задачі щодо зосередженості саме на самоконтролі під час фортепіанного виконавства, який стосується виконання всіх поточних задач для транслявання інтерпретаційної концепції фортепіанного твору;

активізація умінь самоконтролю за рахунок ускладнення умов фортепіанного виконавства шляхом необхідності попереднього виголошення інформативного вступного слова, яке містить відомості про автора, про жанрово-стильові й програмні особливості фортепіанного твору, що заважає налаштуванню безпосередньо на фортепіанну гру і потребує додаткової концентрації уваги на самоконтролі;

щоденний усний аналіз, обговорення динаміки змін результативності щодо вияву студентами умінь самоконтролю, а також формулювання ідей та пропозицій щодо удосконалення цих умінь;

щоденний письмовий аналіз у спеціальному колективному щоденнику та обговорення динаміки змін результативності щодо вияву

студентами умінь самоконтролю, а також письмове формулювання ідей та пропозицій щодо удосконалення цих умінь;

експертне оцінювання керівниками й методистами практики результативності проведених заходів, а також конкретизація найкращих запропонованих і реалізованих на практиці шляхів удосконалення умінь самоконтролю.

Висновки. Розроблення і упровадження у процес фортепіанної підготовки студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів евристичного педагогічного інструментарію, необхідного для формування умінь самоконтролю як важливого чинника надійності фортепіанного виконавства дозволили констатувати наступне:

Результати педагогічної діагностики, проведені на основі модифікованої методики Н.Кузьміної та В.Гінецинського «Діагностика здатності до самоконтролю під час фортепіанної виконавської діяльності» (Психологические тесты, 2003) щодо вияву майбутніми вчителями музичного мистецтва здатності до самоконтролю під час фортепіанної виконавської діяльності, продемонстрували позитивну динаміку зростання цього показника в експериментальній групі. Це свідчить про ефективність розробленого і упровадженого інтегрованого педагогічного інструментарію, до якого увійшли евристичний метод «мозкового штурму», методи евристичної on-line конференції, евристичний прийом адаптації до умов реального концертного виступу, творчі завдання, вербальні методи, теоретичні методи аналізу і самоаналізу, а також методи оцінювання і самооцінювання.

ЛІТЕРАТУРА

- Абсалямова, Я. В. (2018). Роль самоконтролю та самооцінки у процесі професійної самореалізації фахівця. *Naukowa przestrzeń Europy - 2018: материалы XIV Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, Przemysł, 07-15 kwietnia 2018 roku. Volume 6: Pedagogiczne nauki. Przemysł: Nauka i studia*, pp. 14-16.
- Дикая, Л. Г. (1997). Системная детерминация саморегуляции психического состояния человека. *Труды Института психологии РАН*. Москва: Знание. Т. 2.
- Євстігнеєва, Н. (2000). Поліфункціональність музичного мистецтва як детермінанта різнорівневого впливу на особистість. *Науковий вісник Чернівецького університету*, 89, 20 – 27.
- Журавльова, М. О. (2009). Емоційний інтелект як проблема психологічних досліджень. *Наука і освіта*, 1-2, 57-61.
- Злотник, О. Й. (2018). Комунікативна функція музики як засіб художнього спілкування. *Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство*, II (11), 158 – 162.
- Иванников, В. А. (2010). *Основы психологии*. Санкт-Петербург: Питер.
- Психологические тесты* (2003). А. А. Карелин (ред.). Москва: ВЛАДОС. Т. 2.
- Рыбалко, Л. С. (1995). *Организация самоконтроля школьников в процессе обучения* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01). Харьков.

- Юник, Д. Г. (2011). Виконавська надійність митців музичного мистецтва: концептуальний аспект. *Наукова школа Г. М. Падалки*. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, сс. 121-151.
- Юник, Д. Г. (2006). Виконавська надійність музикантів-інструменталістів у контексті психологічних теорій. *Наука і сучасність*, 55, 131-140.
- Absalamova, Y. B. (2018). The role of self-control and self-assessment in the process of professional self-realization of a specialist. *Naukowa przestrzeń Europy - 2018: materiały XIV Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, Przemysł, 07-15 kwietnia 2018 roku*. Volume 6: Pedagogiczne nauki. Przemysł: Nauka i studia, pp. 14-16.
- Dikaja, L. G. (1997). Systemic determination of self-regulation of the human mental state. *Proceedings of the Institute of Psychology of the Russian Academy of Sciences*. Moscow: Znanie. T. 2. pp. 191-199.
- Evstigneeva, N. (2000). The Polyfunctionality of Musical Art as a Determinant of Multilevel Influence on a Person. *Chernivtsi University Newsletter*, 89, 20 - 27.
- Zhuravleva, N. A. (2009). Emotional intelligence as a problem of psychological research. *Science and education*, 1-2, 57-61.
- Zlotnik, A. I. (2018). Communicative function of music as a means of artistic communication. *International Bulletin: culturology, philology, musicology*, II (11), 158 - 162.
- Ivannikov, V. A. (2010). *Fundamentals of Psychology*. St. Petersburg: Peter.
- Psychological Tests* (2003). A.A. Karelin (ed.). Moscow: VLADOS. T. 2.
- Rybalko, L. S. (1995). *Organization of self-control of schoolchildren in the learning process* (Dissertation of Candidate of Pedagogical Sciences: 13.00.01). Kharkiv.
- Yunik, D. G. (2011). Performing reliability of artists of musical art: a conceptual aspect. *Scientific school of M. Padalka*. Kyiv: National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov, pp. 121-151.
- Yunik, D. G. (2006). Performance reliability of instrumentalists in the context of psychological theories. *Science and the present*, 55, 131-140.

РЕЗЮМЕ

Чэнь Вэньфэн. Формирование умений самоконтроля в процессе фортепианного исполнения: педагогический инструментарий.

В статье раскрыта роль и значение сформированности умений самоконтроля студентов факультетов искусств педагогических университетов как важной характеристики саморегуляции процесса фортепианного исполнительства. Указано о зависимости процессов саморегуляции и самоконтроля во время концертного выступления от осознанного целеполагания. Представлен интегрированный педагогический инструментарий, в который вошли эвристические методы и приемы (метод «мозгового штурма», эвристической on-line конференции, адаптации к условиям реального концертного выступления и т.п.), творческие задачи, теоретические методы анализа и самоанализа, методы оценки и самооценки и т.д. Подтверждена эффективность предлагаемого педагогического инструментария.

Ключевые слова: самоконтроль, саморегуляция, эвристический педагогический инструментарий, крепостная надежность, фортепианное исполнительство.

SUMMARY

Chen Wenfeng. Developing self-control skills in piano performance: a pedagogical toolkit

The article reveals the role and significance of the formation of self-control skills of art students of pedagogical universities as an important characteristic of self-regulation of the process of piano performance. The author noted the dependence of self-regulation and self-

control processes during the concert performance on the conscious goal-setting. The article describes the phenomenon of self-control in the process of piano playing from the point of view of the self-esteem and the regulative activity of a personality. The author presents the integrated pedagogical tool kit which includes heuristic methods and techniques (method of brain-storming, heuristic on-line conference, adaptation to the conditions of a real concert performance etc.), creative tasks, theoretical methods of analysis and self-analysis, methods of evaluation and self-assessment etc. The author reveals a step-by-step algorithm of heuristic actions for the presented heuristic methods and techniques which contains steps for setting and formulating a leading task or problem, specification of this task or problem by defining current tasks, analysis and organization of conditions, oral and written analysis, discussion and formulation of ideas and proposals for solving tasks and problems, specification of best ideas and proposals as well as expert evaluation and ranking of obtained results. The article confirms the effectiveness of the proposed pedagogical tools.

Key words: *self-control, self-regulation, heuristic pedagogical toolkit, art students of pedagogical universities, piano reliability, piano performance.*

УДК 378.011.051:78

Ю Юйхуй

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ORCID ID 0000-0003-4375-8869

DOI 10.24139/2312-5993/2021.06/057-066

РЕФЛЕКСИВНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-РИТМІЧНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТІВ МИСТЕЦТВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Стаття розкриває особливості запровадження рефлексивного підходу до формування музично-ритмічних умінь студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. Уміння розглянуті як здатність належно виконувати певні дії, що засновані на доцільному використанні студентами набутих знань і навичок. Визначено, що застосування рефлексивного підходу є найбільш ефективним саме в мистецькій сфері, зокрема музично-ритмічному навчанні, зважаючи на специфіку даного профілю. Адже рефлексивність є здатністю довго утримувати одну і ту саму інформацію в пам'яті, кожного разу переосмислюючи її по-новому, ретельно продумуючи свої дії. З позиції рефлексивного підходу формування музично-ритмічних умінь майбутніх учителів музики і хореографії проходить поетапно, а саме: ознайомлення з умінням, усвідомлення його смислу; початкове оволодіння ним; самостійне й дедалі частіше виконання практичних завдань.

Ключові слова: *рефлексивний підхід, студенти факультетів мистецтв педагогічних університетів, музично-ритмічні уміння, поетапна методика, мистецька освіта.*

Постановка проблеми. Формування всебічно розвиненої особистості є найважливішою соціальною проблемою сьогодення, що включає турботу про примноження духовності у суспільстві. Не випадково у процесі суспільного розвитку постійно збільшується значення цілеспрямованої діяльності з духовного розвитку особистості, підвищення її потреб. У силу назрілих соціальних задач все більшу гостроту і актуальність набуває наукове розуміння ролі мистецтва у системі зростання духовної культури особистості. З цієї позиції важливого значення набуває потреба у зверненні до творів